

72 Film

Sayı: 18

LaNGlois
SinE
maT
Tek
te

milli

19/10/1910
1910/10/19

1910/10/19
1910/10/19

HENRI LANGLOIS TÜRK SİNEMATEK'İNDE

Ünlü Fransız sinema adamı, dünyanın ilk sinematekçilerinden ve Fransız Sinematek'i Yönetmeni **Henri Langlois**, geçtiğimiz ocak ayının başında, Sinematek'in konuğu olarak şehrimize geldi. **Sinematek'in** üç ay süre ile düzenlediği büyük «**Fransız Sinemasının 75 Yılı**» toplu gösterisinin filimlerini sunan **Langlois**, **Sinematek** yöneticileri ve üyeleri ile yaralı konuşmalar yaptıktan, çeşitli temaslarda bulunduktan sonra ülkemizden ayrıldı **Henri Langlois**, bu arada **Yılmaz Güney**'in filimlerini seyretti ve basın toplantısında gazetecilere, önümüzdeki baharda açılışı yapılacak olan Chaillot sarayındaki sinema müzesi dolayısıyla düzenliyeceği filim gösterilerine **Güney**'in filimlerini de davet edeceğini bildirdi. **Langlois**, **Yılmaz Güney**'in, ünlü bir çok yönetmenle birlikte bu gösteriler sırasında hazır bulunacağını belirtti. Aşağıda bu ünlü sinema adamının biyografisiyle, Türkiye'de söylediği bazı ilginç sözleri bulacaksınız.

HENRI LANGLOIS kimdir?

Fransız Sinematek'nin yönetmeni **Henri Langlois** 1914 te İzmirde doğdu. Küçük yaşta ailesiyle birlikte Fransa'ya göçen **Langlois**, kötü öğrencilik yıllarından sonra, çalışmakta olduğu Fransız sineması meslek gazetesi'nin yönetmeni P. H. Harlé'ye sessiz filimlerin korunması ve bir Sinematek'in kurulmasının gerekli olduğu konusundaki düşüncelerini anlatıp, ondan mali destek görerek 1936 yılında **Georges Franju** ile birlikte **Fransız Sinematek**'ni kurmuştur.

Önceleri, 1935'te «**Cercle du Cinéma**» adlı bir sinema kulübü kurup filim gösterileri düzenlemeye başlayan **Langlois**, böylece, bugün, dünyanın en büyük filim hazinesi olan 75.000 filimlik **Fransız Sinematek**'inin temelini almıştır.

Savaşın ılgal altındaki Fransa'sında **Sinematek**'teki filimleri saklamakta büyük güçlüklerle karşılaşan **Langlois**, bunların bir kısmını son derece büyük olan kendi, banyo dairesinde saklamış, bir kısmı ise Fransa'nın güneyindeki bir şato'ya gönderilmişti. Bununla birlikte bazı filimlerin Almanlar tarafından Almanya'ya götürülmesi engellenememişti. Bugün bu filimlerin bazıları hala kayıptır.

Savaşın sonra devletin mali desteğine kavuşan **Fransız Sinematek**'i yeniden örgütlenerek, devletten yardım gören, onun denetimi altında bulunan özel bir dernek kuruluşuna sahip olmuştur. **Fransız Sinematek**'i, üyelerinin yarısı ile yönetilmektedir. **Fransız Sinematek**'i, sinema kültürünün yayılması için tarihsel araştırma, Fransa'da ve Fransa dışında sergiler düzenleme, uluslararası şenliklere katılma, sinema tarihi dersleri gibi çalışmalar da yapmakta ve sürekli filim gösterileri düzenlemektedir. **Sinematek**, uluslararası ikili anlaşmalarla, dış ülkelere serbestçe filim kabul etmek ve değiş-tokuş yapmak yetkisine de sahiptir.

Henri Langlois, Fransız Sinematek'inin dünyanın en büyük Sinemateki yapan çabasına, yine kendisi gibi bütün hayatlarını bu işe adanmış yakın çalışma arkadaşlarıyla birlikte sürdürmektedir. Ünlü Filim dekoratörü **Lazare Meerson**'un karısı **Mary Meerson**, Fransız Sinematek'inin gezginci elçisi **Lotte Eisner**, yönetmen **Jean Epstein**'in karısı **Marie Epstein**, **Henri Lanlois**'nin başlıca çalışma arkadaşlarıdır.

Fransız Sinemateki bugün iki ayrı salonda sürekli filim gösterileri düzenlemekte, dünyanın ilk ve sürekli sinema müzesinin açılış hazırlıklarını yürütmekte ve yakın bir tarihte New York'ta bir şube açması söz konusu olmaktadır.

1968 yılında bir ara Kültür Bakanlığını temsil eden bir yüksek memur tarafından görevinden alınan **Henri Langlois**, dünyanın dört köşesindeki sinema kuruluşları, Sinematek'ler ve seyrilclerden gelen benzeri görülmemiş tepki üzerine, görevine iade edilmiştir.

Aynı zamanda sinema tarihi dersleri de veren **Henri Langlois** bu çabasını Fransa'da Nanterre Edebiyat Fakültesinde ve Kanada'da Montreal Üniversitesinde de sürdürmüştür. **Henri Langlois** 1965 te Türk Sinematek'inin kurulmasına geniş çapta yardımcı olmuş, İstanbul'a gelerek Sinematek'in açılışında hazır bulunmuştur. **Henri Langlois** Türk Sinematek'inin tek yabancı şeref üyesidir.

LANGLOIS'DAN ILGINÇ ALINTILAR

- **Sinematek** düşüncesi, hiçbir çağdaşın değerini şimdiden kestiremeyeceği bu ele avuca sığmaz maddeyi, sinematografik sanatı korumayı, muhafaza etmeyi içerir. Sanatta sadece zaman seçer.
- Filmi çalıştırmak gerekir. Filim gösterilmek için yapılmıştır.
- **Sinematek** bir bakıma Louvre'la «Modern Sanatlar Müzesi» karışımıdır.
- **Sinematek**'e herhangi bir gösteriye, eğlenceye gidilir gibi gidilmez. **Sinematek**'e gitmek, bazı riskleri, örneğin bir Japon filmini, Çek dili kopyasından seyretmeyi göze almak demektir.
- Romayı barbarlar değil bürokratlar yıkmıştır. Bürokrasiye bütünüyle karşıyım, **Fransız Sinematek**'i yönetmenliğinden benim ayrılışımla başlayan olaylar, kurumumuzu mali bakımdan belki sarsmıştır, Devlet yardımını azaltmıştır ama **Sinematek**'e paha biçilmez bir zenginlik kazandırmıştır : Bağımsızlık.
- Yüz filmi bulunan ve bu filmleri yayabilen bağımsız bir **Sinematek**, yüzbin filmi bulunan ve bunları korumaktan başka birşey yapmayan bir **Devlet Sinematek**'inden daha önemlidir.

YURTTAŞ KANE

CITIZEN KANE. Yönetmen / Orson Welles. Senaryo / Orson Welles ve Herman J. Mankiewicz. Görüntü yönetmeni / Gregg Toland. Müzik / Bernard Herrmann. Kurgu / Robert Wise ve Mark Robson. Dekorlar / Darell Silvera. Kostümler / Edward Stevenson Oynayanlar / Orson Welles (Charles Foster Kane), Joseph Cotten (Jedediah Leland), Dorothy Comingore (Susan Alexander Kane), Agnes Moorehead (Kane'in annesi), Ruth Warrick (Emily Norton Kane), Ray Collins (James W. Gettys), Erskine Sandorf (Herbert Carten), Everett Sloane (Bernstein William Alland (Thompson), Paul Stewart (Raymond), Georges Coulouris (Walter Parks Thatcher), Fortunio Bonanova (Matisti), Guy Shilling (Metrotel), Philip Van Zand (Bay Rawlston), Georgia Backus (Bayan Anderson), Harry Shannon (Kane'in babası), Sonny Bupp (Kane'in oğlu), Brddy Swan (Kane — 8 yaşında). Yapım / RKO. Yapım yeri ve yılı / ABD 1941. Uzunluğu / 119 dakika. Aldığı ödüller. «The New York Critics Circle»ün 1941'in en iyi filmi ödülü. «National Board of Review»ın 1941'in en iyi filmi ödülü. 1941 En İyi Özgün Senaryo Oscar'ı.

1941 yılı sinemada «Welles Yılı» olmuştur. Film Avrupa'ya ulaşınca 1946 yılı yeniden Welles Olayı'na yol açtı. «Yurttaş Kane» bugün bütün sinema tarihinin en iyi filmleri arasında 1958'de dokuzuncu, 1962 ve 1972'de de birinci sırayı almış durumdadır. Welles, tiyatrocusu arkadaşı Housemann ve senaryocu Herman J. Mankiewicz'le birlikte 1940 başlarında bir özgün senaryo yazarlar. Çevirim tam bir gizlilik içinde yapılır. Filmin 1941 ocagında RKO yöneticilerine gösterilmeden önce Yurttaş Kane bombası patlar: Yurttaş Kane, Amerika'nın ünlü basın kralı Hearst'in özel hayatını anlatmaktadır. Hearst'in bütün gazeteleri filmi ve RKO yapımını boykot ederler, olaylar birbirini kovalar. Yurttaş Kane 9 nisan 1941'de sinema eleştirmenlerine gösterilir. Filmin büyük bir sinema yapıtı olarak karşılanır. New York Eleştirmeciler Birliği'nin ve New York Denetleme Kurulu'nun en iyi filmi ödülünü ve Akademi'nin en iyi özgün senaryo Oscar'ını alır. Welles şöyle diyor: «Amerika'da bütün sinemacılık hayatımda

aldığım tek ödül Yurttaş Kane'in senaryoculuğundandır. Filmin fotoğraflarını çekmiş olan Toland bile görüntü yönetmeni olarak ödül alamadı. O yılki Akademi ödüllerinde adımın geçişinde ısıklıandık.»

Welles'in kendisi filmi şöyle tanımlamaktadır: «Yurttaş Kane bir insanın hayat hikâyesidir. Thompson adında birinin Kane'in ölürken söylediği sözlerin anlamını araştırması'nın hikâyesidir. Thompson bir insanın son sözlerinin o insanın hayatını açıklayabileceğine karar verir. Kane'in ne demek istediğini Thompson hiçbir vakit anlayamaz, ama seyirci anlar. Thompson'un araştırmaları onu Kane'i iyi tanıyan beş kişiyle karşı karşıya getirir. Kane'i beğenen, Kane'i seven, Kane'in davranışlarından nefret eden beş kişi. Bunlar beş değişik hikâye anlatırlar. Bu hikâyelerin hepsi önyargılara dayanır. Bundan dolayı Kane ile ilgili gerçek, herhangi bir insanla ilgili bütün gerçekler gibi, ancak onun için söylenenlerin toplamından çıkarılabilir. Biz Kane'in yalnız annesini, yalnız gazetelerini, yalnız ikinci eşini, yalnız kendini sevdiği söylenir. Kane belki de bunların hepsini birden sevmektedir ya da hiçbirini sevmemektedir. Bu konuda yargıya varmak seyirciye düşer. Kane bencildir, özgecildir (diğerkâm), ülkücüdür, düzenbazdır, çok büyük bir adamdır, çok küçük bir adamdır. Bütün bunlar, onun için konuşanların kim olduğuna bağlıdır. Kane hiçbir vakit bir yazar tarafsızlığıyla yargılanmamaktadır. Filmin çıkış noktası da, bir sorunun çözümünden çok bu sorunun sunuluşudur.»

«Yurttaş Kane» bir insanın yetmiş yıl içindeki yaşayışından dillimler vermektedir. Bir pansiyon müşterisinin bıraktığı maden fakir bir alleli birdenbire büyük bir servete kavuşturur. Bu zenginlik yaşlı Bay ve Bayan Kane'in değil, sekiz yaşındaki küçük Kane'in hayatını altüst eder. Ana kucağından, baba ocağından koparılcasına alınır, bir bankerin vasilğine konur. Bu olay Kane'in bütün yaşayışını etkileyecektir. Kane büyük bir maddi güce, nüfuza kavuşacak ama her vakit bir şeyin eksikliğini duyacaktır. Çocukluğunun kaygısız, sevinçli günlerini, yakınlarının sevgisini, aşkı, mutluluğu hiçbir vakit ele geçiremeyecektir. Bu da Kane'in büsbütün hırçın-

laştıracak, bencilleştirilecektir. Hiçbir insancıl değere bağlanmayacak, eksikliğini duyduğu herşeyi elindeki maddi güçle sağlamak gibi olmayacak işlere girecektir. Yeteneksiz metresini para gücüyle sanatçı yapmak çabası, para gücüyle devlet adamı olmak girişimi acı flyaskolarla sonuçlanacaktır. Sonunda bütün tanıdıkları, dostları, eşlerince yalnız başına bırakılacak, kendisini uyrukları tarafından terk edilmiş hükümdar gibi hissedecek, kocaman şatosuna çekilerek ömrünün son yirmi yılını yalnızlık içinde geçirecektir.

Yurttaş Kane böyle bir insanın dramını verirken kendiliğinden belli bir toplumun, yaşayış biçiminin, uygarlık anlayışının değerlendirilmesine, yargılanmasına yönelmektedir. Kane'in yaşadığı toplum, Amerikan toplumu bir insana hiç beklenmedik anda ölçsüz bir zenginlik, ölçsüz bir güç verebilmektedir. Köksüz, dayanaksız, kültürden yoksun olan bu güç, bütün bu eksikliklerini ölçsüzlükle açığa vurmaktadır. Xanadu şatosu, şatoyu çevreleyen uçsuz bucaksız topraklar, şatoyu dolduran, çoğu bir kez bile açılmamış sandıklarda yatan, daha eski, daha köklü bir uygarlığın para gücüyle yağmalanmış kalıntıları, yapıtları bunun belirtileridir. Kütlelerin yaşayışını, geleceğini korkunç bir biçimde etkileyen sorumsuz bir basın, büyük bir okuyucu kütlesinin bir tek ya da küçük bir toplulukça kandırılıp uyutulabilmesi olgularını saptaması Yurttaş Kane'in sağlam bir toplumsal eleştiri niteliği kazanmasını sağlamak tadır.

Yurttaş Kane kısa bir giriş ve altı «geriye dönüş»ten meydana gelir, Xanadu şatosunu tanıtan, Kane'in ölümünü gösteren kısa girişten sonra yer alan geriye dönüşlerden biri haber filmi, öbürleri Kane'i taniyanların anlatıktır. Haber filmi geriye dönüşünden sonrakilerde Kane'in vasisi, ortağı, çocukluk arkadaşı, ikinci eşi, uşağı Kane'i kendi açılarından anlatmaktadır. Kane ölürken mırıldandığı «Rosebud» (Koncağül)un anlamını kimse çıkaramamıştır. Bu sözcük belki de Kane'in bütün davranışlarının anahtarını verebilecektir. Bütün film bu sözcüğün anlamını ortaya çıkarmak için Thompson adındaki filmcinin Kane'i taniyanlarla tek tek konuşmasıyla geçer. Filmin sonundaki tek gö-

rüntüde «Rosebud» seyrilceye açıklanır: Rosebud, Kane'in çocukken oynadığı kızığın adıdır ve beklenmedik bir zenginliğin koparıp aldığı çocukluğunun bütün özlemini taşımaktadır; Kane'in zenginliğine gücüne, nüfuzuna karşın ömür boyunca elde edemediği herşeyi temsil etmektedir.

ORSON WELLES :

1915'te Kenosha'da (Wisconsin) doğdu. Todd okulunda eğitim gördü, okul temsililerine çıktı. Chicago Sanat Enstitüsünde resim üzerinde çalıştı. İrlanda'ya giderek Gate Theatre'a oyuncu olarak girdi. 1933'de Amerika'ya döndü, Katherine Cornell topluluğuna katıldı. Shakespeare'in yapıtlarını resimliyerek yayımladı: Herkes İçin Shakespeare. Woodstock Tiyatro Şenliği'ni yönetti. Harlem'de «Negro People's Theatre'in yöneticisi oldu. Mercury Theatre'ı kurdu. Radyoda H. G. Wells'in Dün-yalar Savaşı olay yarattı.

FILİMLERİ: Yurttaş Kane (Citizen Kane) 1941. Muhteşem Amberson'lar (The Magnificent Ambersons) 1942. Yabancı (The Stranger) 1946. Şankaylı Kadın (The Lady from Shanghai) 1948. Macbeth, 1948. Othello, 1948. Ölüm Raporu (Confidential Report) 1955. Touch of Evil, 1957. Dava, 1962. Don quichote, 1959. Falstaff, 1967. Bir Kısa Öykü, 1968.

GAZAP ÜZÜMLERİ

THE GRAPES OF WRATH. Yönetmen / John Ford. Senaryo / John Steinbeck'in romanından Nunnally Johnson. Görüntü yönetmeni / Gregg Toland. Müzik / Alfred Newman. Dekorlar / Thomas Little. Oynayanlar / Henry Fonda (Tom Joad), Jane Darwell (Anne Joad), Charles Grapewin (Büyükbaba), John Carradine (Casey), Dorris Bowdon (Rosas-harn), Russell Simpson (Baba Joad), O. -Z. Whitehead (Al), John Qualen (Muley), Eddie Quillan (Connie), Zeffie Tilbury (Büyükbaba), Frank Sully (Noah), Frank Darlen (John Amca), Barry Hickman (Winfield), Shirley Mills (Ruth Joad), Grant Mitchell (Bekçi), Ward Bond (Polis memuru), Frank Faylen (Tim) Joseph Sawyer (Muhasebeci), Charles Middleton (konvoy şefi), John Arledge (Doris), Charles B. Brown (E. Wilkie), Roger Imhof. Yapım / Nunnally Johnson John Ford - 20 th Century Fox. Yapım yeri ve yılı / ABD

1940. Uzunluğu / 130 dakika. 1940 yılı En İyi Yardımcı Aktırls (Jane Darwell) ve Yönetmen (J. Ford) Oscar'ları.

İstemeyerek bir cinayet işleyen Tom Joad, hapiste 4 yıl kaldıktan sonra Oklahoma eyaletinden dışarı çıkmamak şartıyla serbest bırakılır. Yolda bir kamyon şoförüyle tanışan ve adama içini döken Tom, köyüne varınca eskiden rahip olan Casey ile karşılaşır. Casey ile birlikte ailesinin evine giden Tom, binayı boş bulur. Komşusu Muley Graves ona Joad'ların da çoğu köylüler gibi artık memleketlerinden uzaklaştıklarını söyler. Çiftlikleri ele geçiren büyük bir ziraat şirketi insan gücü yerine makineler kullanmağa başladığından bütün civar köyleri göçmeğe mecbur tutulmuşlardır. Uzaklaşmak zorunda kalan Muley ile birlikte Tom ve Casey yola çıkıp Joad'ları, John Amca'larının yanında bulurlar. Oysa aile oradan da göç etmelidir. Satın aldıkları eski bir kamyonla Joad'lar California'ya yolunu tutmaya karar verirler. Yolculuğa taraftar olmayan büyükbaba'ya bir uyku ilacı içirtip kamyonu yükledikten sonra Joad ailesi ve Casey yola koyulurlar. İlk duraktan sonra büyükbaba bir kalp sektesinden ölür ve gece vakti ana yolun kenarında gömülür, bir süre sonra aile bir göçmen kampında konaklar. Orada California'dan dönen perişan bir adamın öyküsünü dinlerler. Yetişen kamp sahibi adamı susturur.

Yolculuk devam eder. New Mexico'nun yakınılarında bir hamburger dükkânında, dükkân sahibi, kadın garson ve müşteriler Joad'larla ilgilenirler. Çölden geçtikten sonra Noah aileden ayrılır. Dagget kontrol merkezinde polis memurları kamyonu teftiş etmek isterler. Anne Joad hasta yatan büyükanne'yi ileri sürerek polisleri aldatır ve geçerler. Aslında büyükanne ölmüştür. Hooverville göçmen kampına varan aile perişan bir manzara ile karşılaşır. Anne Joad aç kalmış bir sürü çocuğu beslemeye çalışır. Tom bir sendikacı ile bir müteahhit arasında patlak veren bir kavgaya katılır ve şerhli döver. Rosasharn'ın kocası almayı terkeder kaçır. Kamyon yolculuğu devam ederken yolda silahlı birkaç adam, Joad'ları durdurur. Başka yerde iş aramaları için tehdit ederler. Tom yolunu değiştirir. Bir ara bozulan kamyonun

tamiri sırasında yoldan geçen biri, Keene çiftliğinde iş bulabileceklerini söyler. Joad'lar çiftliğe varınca dikenli tellerle sarılı işçi kampının etrafındaki polisleri görüp şaşırırlar. Çok düşük bir ücretle kendilerine iş verilir. Kamptan çıkan Tom, Casey, ile karşılaşır. Grev lideri olan Casey ile dayanışma konusunda tartışılır. Polislerle grevçiler arasındaki bir çarpışmada Casey öldürülür. Tom arkadaşının öcünü almak için bir polisi vurur, kaçır ve ailesinin yanına sığınır. Grev sona erer. Galip çıkan çiftlik sahibi ücretleri yarıya indirir. Joad'lar Tom'u saklıyarak kamptan ayrılırlar. Yollar yeniden uzar gider. Sonuçta aile hükümete alt bir göçmen kampına gelir. Kamp temiz, yaşama şartları rahattır. Tom'un ve diğer göçmenlerin çalıştığı çiftliğin sahibi civar kampları yöneten şeriflerin ücretlerini indirmek gayesiyle bir komplo düzenlediklerini söyler. İşçilerin dayanışmaları sayesinde kampta bulunan tahırlık edici ajanlar kovulur. Bir gece Tom, kamyonun etrafında dolaşan, plaka numarasını inceleyen polisleri görür. Tom kaçmaya karar vermiştir. Ailesine durumu açıklar: Ve tek başına daha mutlu olacağını umduğu bir geleceğe doğru uzaklaşır.

Bir süre sonra Joad'lar kamptan giderler. Yolda Anne Joad hiçbir zaman ezilmeyecek toplum gücüne duyduğu güveni açıklar: Aile bir ahıra yerleşir. Pamuk toplayarak geçinmeğe bakar. Ölü çocuk doğuran Rosasharn aç bir ihtiyarı emzilir.

(Avrupa'da dağıtılan tüm kopyalarda bu son bölüm eksiktir. Film umutlu bir sonuca yakın Tom'un ailesinden ayrılışıyla biter. Oysa savaş sürmektedir.)

«Filmin birliği, çoğunlukla Joad'ların paçavraları, çanak çömlekleri, kırık dökük eşyalar ile yolculuk ettikleri hurda kamyonun kılavuz kavramından doğmaktadır. «Stagecoach» un posta arabası burada yerini göçün şiltlerine terkmiştir. Oysa kat edilmesi gereken bir öldür. Yollar, önce belirsiz, sonra açık tehlikelerle dolu; açığa, işsizlikle eklenen polisler, ücretli kabadayılar. Bu Roosevelt zamanında Amerika'da çevrilen en önemli filimlerden biridir.»

Georges Sadoul

«Bu, gerçek dâvâlarla karşılaşan, acı çeken mutsuz insanların, köylülerin öyküsü idi. Bu yüzden çok sert bir film yaptık. Hatırlayabildiğim kadar Hooverville'in pis sokaklarını taşıyan kaydırma dışında kamara hiç hareket ettirilmedi.»

Greeg Toland

«Romancı Steinbeck, «Gazap Üzümleri»nde Amerika'nın kapitalist ekonomi politikasını güçlü bir anlatım ve iyi düzenlenmiş olaylar zincirlemesiyle anlatıyor ve açıktan açığa bu politikayı yerliyordu. «Gazap Üzümleri» bu politikanın yerlerinden yurtlarından edip yollara döktüğü binlerce küçük insanın duygulu ve yürek kaldıran serüveniydi. Ford, yazarı Steinbeck'e sırt çevirmeyen bir gerçekçilik, duygu yüklülüğü ve destana yönelen bir anlatımla romanı sinemaya aktardı.»

Tarik Dursun K.

GERİ TEPEY SİLAH

BOOMERANG. Yönetmen / Elia Kazan. Senaryo / Anthony Abbott'un «The Perfect Case»inden Richard Murphy. Görüntü yönetmeni / Norbert Brodine. Müzik / David Buttolph. Kurgu / Harmon Jones. Dekorlar / Richard Day, Chester Core, Thomas Little. Oynayanlar / Dana Andrews (Henry L. Harvey), Jane Wyatt (Mrs. Harvey), Lee J. Cobb (Robinson), Sam Levene (Woods), Cara Williams (Irene Nelson), Arthur Kennedy (John Waldron), Robert Keith (McGreery), Taylor Holmes (Wade), Leona Roberts (Mrs. Grossman), Ed Begley (Harris), Karl Malden (White). Yapım / Louis De Rochemont-Fox. Yapım yeri ve yılı / ABD 1947. Uzunluğu / 88 dakika.

Dünya Savaşı sırasında, belgesel üslûpla Hollywood kişilerinin heyecanlı serüvenlerde bir araya getirilmesinin kazandığı başarıdan sonra 20 th Century Fox, yapımcı Louis de Rochemont'la birlikte çözülmemiş bir cinayet üstüne bir film yapmayı kararlaştırdı. Connecticut'ta, bir kentin ana caddesinde bir papazın güpegündüz vurulması. Böyle bir konunun olanakları «Boomerang»ın yapımında iyi bir biçimde kullanıldı. Elia Kazan'ın ikinci filmi olan bu ilginç çalışma, sinema çekiciliği ile bezenmiş bir gerçekliğe bağlılık örneği olarak duruyor. Kazan'ın bir tiyatro yönetmeni olarak tecrübeleri (özellikle ger-

çekçi dramalarda ilgili çeken 1930'un efsanevi topluluğu ile edindikleri) tipik bir ortamı karakterize etmede, tipik Amerikan yüzleri seçme sezgisini kazandırmıştır ona.

Film Connecticut'ta drama gerekli gerçekçi havayı yaratmaya yararlı her türlü çözümlerle, Cinayetle suçlanan suçsuz bir kişi, bu suçsuzluğu tanıtlamaya çalışan soylu kahraman olayın merkezi oluyor elbette. Ama başarıyla verilen bu dönemdeki Amerikan yaşıntısı yanında bu ikinci derecede kalıyor. «Boomerang»ın cüreti bugün biraz eskimiş görünüyör ama 1947'de öldürülen bir papaz fikri, katilin bulunmayışı ile filmi mutlu sonla bağlama, zamanın bütün sansür kurallarını hiçe saymaktı. Konuda yapılan birkaç oyunla yasakların katılığından nasıl kaçınıldığını görmek ilginç olmaktan da ötede eğlenceli oluyor. Ama yasal yolların boşlukları ve raslantısal olanın korkunç olanakları üstüne temel noktalar, dramatik yollarla seyrilciye apaçık gösteriliyor. Birçok açıdan zamanın geçişiyle «Boomerang» daha da ilginç oluyor. O zamanın ünlü oyuncularını şimdi daha az hatırladıklarından öykünün bir parçası olarak daha etkili görünüyorlar. Günümüzde pek tutulmayan belgesel üslûp, televizyonun etkileri bilinmeden önceki gibi seyrilciyi hâlâ sarıyor.

ASİ GENÇLİK

REBEL WITHOUT A CAUSE. Yönetmen / Nicholas Ray. Senaryo / Nicholas Ray, Stewart Stern ve Irving Shulman. Görüntü yönetmeni / Ernest Haller (Cinemascope-Warnercolor). Müzik / Leonard Rosenman. Kurgu / Leonard Ziegler. Kostümler / Moss Mabry. Oynayanlar / James Dean, Natalie Wood, Sal Mineo, Ann Doran, Jim Backus, Corey Allen, William Hopper, Rachelle Hudson, Dennis Hopper, Edward Platt, Steffi Sidney. Yapım / Warner Bros. Yapım yeri ve yılı / ABD 1955. Uzunluğu / 110 dakika.

Üç öğrenci, herşeyi kabullenmiş bir baba ve can sıkıcı bir anne arasında sıkışmış kalmış bir genç adam, annesiyle babasının sevmedikleri bir genç kız, bir kadının ellerine terk edilmiş bir çocuk, bir çete oyunu oynamaya kalkışır. Bir kazadan sonra kaçarlardı ve bir rasathanede sıkıştırılırlardı. Burada en gençleri polis tarafından öldürülür.

«Asl Gençlik» belirli bir dönemin ve belirli bir çağın sorunlarının filmidir. 1950'lerin ortalarına doğru Amerika'da dikkatler henüz yirmisine varmamış gençler üzerine çevrildi. Genç seyrirciler perdede yeni kahramanlar ve sinema özdeşliği bakımından yeni kaynaklar arıyorlardı. Richard B. Books'un «The Blackboard Jungle», Joshua Logan'ın «Picnic» ve Ella Kazan'ın «East of Eden» gibi filmleri anti-herd tipini seçtikleri için büyük başarı kazandılar. Bu anti-herd tipi, Amerikan tarzı yaşamaya karşı, uyumsuz bir tipti. «Picnic» filmindeki kahramanın yanlış seçilmiş olmasına rağmen genç seyrirciler William Holden'in oyun iklimini henüz tanınmayan bir oyuncuyla James Dean'le özdeşleştirdiler. Üstün yetenekli, doğal oyunlu iyi bir aktör olan James Dean, yirmi yaşın üstünde olmasına rağmen 1950'lerdeki Amerikan gençliğinin utangaçlığını, sınırlı içtenliğini, baskı altına alınmış şiddet eğilimini ve heyecansal tutarsızlığını başarıyla temsil etti. James Dean, Elvis Presley'le birlikte, dönemin lirik ve dramatik umutsuzluğunu taşıyan ana kişi oldu. Özellikle «Asl Gençlik» James Dean'ın kısa aktörlük yaşamının zirvesi oldu. Nicholas Ray, ünlü psikiatrist Frederick Wertham'ın yazılarından ve kendi oğluyla yaşadığı kişisel deneylerinden etkilenerek bu filmi yaptı ve eski kuşağın, genç kuşağın sorunlarını anlamakta yetersiz olduğunu ortaya koydu. Filmde görülen lise döneminin sıkıcılığı ve şiddet birikimi, ana-baba ve polisin güvensizliği, özellikle 1955'lerdeki durumu açıkça yansıtmaktaydı. James Dean bir film daha tamamlayıp (Giant) otomobil kazasında öldüğü zaman milyonlarca genç onu ölümsüzleştirdiler ve bir efsane yarattılar. Deri ceketler, kitaplar, makaleler, motosikletler, sosyal kulüpler; hepsi «James Dean yaşıyor» amblesini taşıdılar. Günümüzde bile birtakım dernekler onun imajını sürdürmeye çalışıyorlar. Sinema aracıyla bir sosyal yorum olan «Asl Gençlik» filmi gençliği çatışmaları içinde gösteren bir panorama oldu kadar. 20'sine varmamış genç kuşağı tanırlaştırıran bir örnek olarak da kaldı.

DANS ZAMANI

SWINGTIME. Yönetmen / George Stevens. Senaryo / Howard Lindsay ve Allan Scott. Görüntü yönetmeni / David Abel. Müzik /

Jerome Kern, Nathaniel Shilkret. Müzik metni / Dorothy Fields. Dans yönetmeni / Hermes Pan. Kurgu / Henry Bowman. Oynayanlar / Fred Astaire, Ginger Rogers, Victor Moore, Helen Broderick, Eric Blore, Betty Furness, Georges Metaxa. Yapım / RKO. Yapım yeri ve yılı / ABD 1936. Uzunluğu / 105 dakika.

1930 yıllarının birçok öbür profesyonel yönetmeni gibi Stevens de müzikal bir film yapmayı kabul etti. Filmine Fred Astaire-Ginger Rogers'ın meydana getirdiği ünlü çifti başyüncü olarak aldı. Film keskin bir mizahı olan Jerome Kern'in numaralarıyla zenginleşen sakın bir müzikaldır. Stevens filminde bütün bu öğeleri, ritmi ve hareketli titizlikle kollayarak kullanıyor. - John Gillett.

MR. SMITH WASHINGTON'A GİDİYOR

MR. SMITH GOES TO WASHINGTON. Yönetmen / Frank Capra. Senaryo - Lewis R. Fester'in öyküsünden Sidney Buchman. Görüntü yönetmeni / Joseph Walker. Müzik / Dimitri Tiomkin. Kurgu / Gene Havlik ve Al Clark. Dekorlar / Lionel Banks. Oynayanlar / James Stewart (Jefferson Smith), Jean Arthur, Claude Rains, Edward Arnold, Guy Kibbee, Eugène Pallette. Yapım / Columbia-Frank Capra. Yapım yeri ve yılı / ABD 1939. Uzunluğu / 130 dakika.

Genç, saf yürekli bir adam olan Jefferson Smith, tesadüfen senatör seçilir ve senatoda çok kuvvetli bir tröste ve satılmış bir senatöre karşı mücadeleyle girmek zorunda kalır. Üç gün süren hesaplaşmalar sonunda zaferi kazanır.

«Mr. Smith Washington'a Gidiyor» Amerikan Sinemasının eski kuşağının önemli isimlerinden Frank Capra'nın insancıl ve toplumsal bir güldürüsüdür. Film 1939'da yapılmış olmasına rağmen politik sorunları günümüz sinemasından daha duyarlı bir biçimde ve mizah havasında eleştirebilmektedir. Yapıtta, politik yanlışların kurnaz uyarısını, parlamenter namussuzluklarını bulmak, Washington ve Amerikan hükümeti hakkında ilginç şeyler öğrenmek mümkündür. Lewis Jacobs film hakkında şöyle konuşmaktadır: «Yeni, hafif ve basit anlatımına rağmen film, mizahına göre daha ağır basan mükemmel oyun düzeninden, dekorların ve olayla-

rın gerçekliğinden daha çok önem kazanan içten bir dürüstlüğü sahip.»

«Mr. Smith Washington'a Gidiyor» Capra'nın filimleri arasında da en Rooseveltçi ve en başarılı olanıdır. Kongre ve Amerikan hükümeti çevresinde sürekli dolaşan genç senatörü canlandıran James Stewart, filmin komedi ile yeni-trajedi arasında değişen yapısının bellibaşlı yaratıcısı olmaktadır. Capra'nın gözde oyuncularından Jean Arthur ve rakip senatörü canlandıran Claude Rains de başarılı olmaktadır.

OYUNUN KURALI / KARISI VE AŞIĞI

LA REGLE DU JEU. Yönetmen / Jean Renoir. Senaryo / Jean Renoir ve Karl Koch. Görüntü yönetmenleri / Jean Bachelet, Jean-Pierre Alphen ve Alain Renoir. Müzik / Roger Désormières'in klasik aranjmanları ve Joseph Kosma. Kurgu / Marguerite Renoir. Dekorlar / Eugène Lourlé ve Max Douy. Yönetmen yardımcıları / André Zwoboda ve H. Cartier-Bresson. Oynayanlar / Marcel Dallo (Robert de la Chesnaye), Nora Grégor (Karnesi Christine), Roland Toutain (André Jurieux), Jean Renoir (Octave), Milla Parely (Geneviève) Julien Carette (Marceau), Gaston Modot (Schumacher), Paulette Dubost (Lisette),

Odette Talazac (Charlotte de la Plante), Pierre Magnier (General), Pierre Nay (Saint-Aubin), Richard Francoeur (La Bruyère), Edy Debray (Cornellie), Léon Larive (Ağçı). Yapım / Nouvelle Edition Française. Yapım yeri ve yılı / Fransa 1939. Uzunluğu / 112 dakika.

FILMIN KONUSU

Havacı André Jurieux, Christine de La Chesnaye'ın bir «kaptısını» ciddiye alır. Sınırlanan Christine'in kocası Robert, karısını yeniden kazanmaya ve metresi Geneviève'den ayrıl mayaya karar verir. Ama aslında buna pek cesareti yoktur. Arkadaşları olan Octave'in aracılığıyla Jurieux'yü şatosuna çağırır. Robert, Christine'in oda hizmetçisi ve korucu Schumacher'in karısı olan Lisette'le sevişen avcı Marceau'yu işe alır Şatoda bir eğlence düzenlenir Jurieux, Christine'den bir aşk ilanı koparır ve Robert'le dövüşür. Bu sırada Schumacher Marceau'yu odalar ve koridorlar arasında kovalar. Sonunda bir gıyıl değişiminin yaşandığı Schumacher karısını bağtan çıkaran Marceau diye Jurieux'yü vurur. Robert «rakibinin dersini verdiği» ve «görünüştü kurtardığı» için herkes bir kazaya inanmış gibi davranır.

güney

Aylık Sanat Dergisi

Yazışma ve havale : Atif ÖZBİLEN

P. K. 1353 - İstanbul

FİLİM ÖSTÖNE

«Değişik olayların düğümlenip çözüldüğü filmin konusunu birkaç satırda yorumlamak olanaksız. -Şiirsellikle gerçekliğin yanyana bulunuşu- nedeniyle **Musset** ya da **Beaumarchais**'den sözedilebilir. Gerçekten de örneğin «**Marianne'nin Kaprisleri**»yle benzerlikler pek çoktur. Etkilenmeler bunlar... Ama etkilenmeler çok daha bellirli: «**Bir Yaz Gecesi Gölümsemesi**»nin **Bergman**'ına, bazı yeni-dalga yönetmenlerine, örneğin «**Le Bel Age**»in **Pierre Kast**'ına (belki de «**Lumiere d'Ète**»nin **Grémillon**'una -bu film geçen ay Sinematek'te gösterildi.) örnek olmuştur denilebilir.

Artık kendine inanmayan bir toplumda «**Oyunun Kuralı**» -görünmek-tir. Bu kurala uymayan oyun dışı kalmalıdır. Tek içten kişi **Jurieux** öldürülür. Bir kaza sonucu olur bu elbette; ama ölümü **Chesnaye**'i istemediği birinden kurtarır. Herşey sanki **La Chesnaye Jurieux**'ü öldürmüş gibidir. Herkes kendini değil de başka birinin sorumluluğunu üstüne alır. Burada mutfaktaki dramın salondakini yansıttığını söylemek gerek: bu da gerçek evlilerle sevgililer, hizmetçilerle uşaklar arasında sürüp giden geçişleri açıklıyor; hepsi de aşkı gerçek ama zararsız, bir çeşit sosyete oyununa dönmüş aşkı temsil ediyor.

Ortaya konan birşey olmadığından yapısı gereği hileli bir oyun: Rizikosuz, cezasız. Herşey «aramızda» geçiyor. Bir insanın ölümü bile boşa giden bir darbe. Çünkü öldürürken, ışın özü korunuyor, görünüş kurtarılıyor. Önemli bir konuyu böyle hafife alış seyircileri şaşırttı. «İkinci Dünya Savaşının başıydı.» Mas-karalıktan söz edildi. Gerçekten de şatodaki eğlenti bunun hem simgesi hem de tepe noktasıdır. Maskenin kullanılmasını geçerli kalıyor. Maskenin altında oyun daha kıran kırana, oyunun kuralı daha zorlayıcı oluyor. Oyuncular bir iç mekanizma tarafından harekete geçirilmiş benzyor.

Renoir görüntülerle konuşuyor: örneğin (yönetmenin kendisinin oynadığı) **Octave** oyun gereği glydiği ayı postuna dolandığı gibi, yerleşik kurların batağına saplanır; postu çıkarmalarını ister o zaman. Örneğin av sırasında öldürülen tavşanın görüntüsü, dramı bağlayacak olan kurşunun habercisidir... «O-

yunun Kuralı»nın başka bir yeniliği de «süreklilik»in klasik dram anlayışından yola çıkan, geçerli örneğe göre sağlanmamış olmasıdır. Kurulan dramın doğrusal gelişimi yerine **Renoir** kırık çizgili bir gelişim, konusunun gerektirdiği «kesilmeler» koyuyor: Film alışkın olmayanı okuyamayacağı yeni bir sinema yazısı getiriyor. Olayların iççe geçmesi diye adlandırılan şey, düzensizlik değil, bilinçli, karmaşık, uyumlu, katı kuralı bir düzen. Eski «dans ve silah» ustalarının tekdüzelikten kaynak alan bu teknik burada tam yerine oturuyor. (İlginc görüntüler arasında otomatların dansı ile kurgulanmış silahlı dövüş, Tyrol giyllisi davetlilerin korusu ve av partisi var.) Bütün araştırmaların sonu bir başarısızlık olmuş. Bu **Renoir**'ı pek etkilemiş. Önceki yapıtları, biçimci deneylerde uzmanlaşmış bir küçük usta olmadığına yeter derecede tanıklık ediyordu; söylemek istediğinin ciddiliği rahatça anlaşılabildi. Ne olursa olsun, bu yönde yoluna devam etmekten vazgeçmeye zorlandı. «**Oyunun Kuralı**» yapıtları arasında ne sonrası, ne de öncesi olan bir olay olarak kaldı.»

Jean Mitry

MATEUSZ'UN GÜNLERİ

ZYWOT MATEUSZA. Yönetmen / **Witold Leszczynski.** Senaryo / **Tarjel Vesaas**'in «**Fuglane**» adlı romanından **Witold Leszczynski** ve **Wojciech Solarz.** Görüntü yönetmeni / **Andrzej Kostenko,** **Jack Mieroslowski** ve **Haakon Sandy.** Müzik / **Arcangelo Corelli**'nin Op. 6, 8 No. 10 **Concerto Grosso**'su. Çalan / **Pro Musica** oda orkestrası. Ses / **Wiesław Owiklinski** ve **Zygmunt Nowak.** Kurgu / **Zenon Plorecki.** Oynayanlar / **Franciszek Pieczka,** **Anna Milewska,** **Witold Gryn,** **H. Skarzanka,** **A. Fogiel,** **E. Nowacka,** **J. Szczepiec,** **M. Braunek,** **M. Janiec,** **A. Iwaniec,** **K. Borowiec.** Yapım / **Yüksek Sinema Okulu ve Ensemble START.** Yapım ve yılı / **Polonya 1967.** Uzunluğu / **80 dakika.**

Mateusz, kızkardeşi **Olga** ile birlikte bir gölün kenarındaki kulübelerinde yaşar. Geri zekâlıdır **Mateusz,** orta yaşıdır. Kendi dünyasında mutludur ama, düşeyleriyle avunur. Kimi zaman cinsel düşlerdir bunlar, kimi zaman ilirlik, şiirsel düşlerdir. Uçan bir kuş bile **Mateusz** için huzur verici bir özgürlüğün

simgesidir. Düşler gelir, geçer. Kızkardeş **Mateusz** için herşeydir yeryüzünde. O kadar ki, kaybolmayacağından emin olmak için peşini bırakmaz onun. Oysa, **Olga** için **Mateusz** taşınması güç bir yük, bir molozdur adeta. Ziraat işlerine aklı ermeyen **Mateusz**, küçücük sandalı ile gölün kıyıları arasında mekik dokur. Çoğunlukla kendisiyle birlikte düşlerini de taşır sandalında, kimli zaman gerçek kişiler de taşıdığı olur ama. **Mateusz**'un felâketi işte böyle başlar. Bunlardan biri - yakışıklı oduncu **Jean - Olga'nın** ilgisini çeker. **Mateusz** hemen durumu farkedir. **Olga** kaçmak üzeredir. **Mateusz** **Olga** daha kendisini terketmeden, sandalı ile birlikte gölün sularında kaybolur.

«**Mateusz'un Günleri**» genç Polonyalı yönetmen **Leszczynski'nin** olağanüstü güzellikte bir şirle yüklü mezuniyet yapıtıdır. Filmin konusu Norveçli yazar **Tarjel Vesaas'ın** «**Fuglane**» adlı yapıtından alınmıştır. İncellekle çizilmiş, doğayla uyumlu bir bileşim içinde bulunan bir insanın portresi, İskandinav sanatının en iyi örneklerini hatırlatmaktadır.

MELEKLERİN JOANNA ANASI

MATKA JOANNA OD ANIOLOW. Yönetmen / **Jerzy Kawalerowicz.** Senaryo / **Jaroslav Iwaskiewicz'in** romanından **Tadeusz. Konwicki** ve **Jerzy Kawalerowicz.** Görüntü yönetmeni / **Jerzy Wojcik.** Müzik / **Adam Wadlinski.** Dekorlar / **Roman Mann.** Oynayanlar / **Lucyna Winnicka, Mieczyslaw Volt, Anna Cieplewska, Maria Chwalibog, Kazimierz Fabisiak, Stanislaw Jasiukiewicz.** Yapım/Ensemble **KADR.** Yapım yeri ve yılı / **Polonya 1961. Uzunluğu / 110 dakika.**

Olaylar Polonyanın doğusundaki bir köyde bulunan bir manastırda geçer. Manastır'ın bütün rahibeleri ne oldukları anlaşılmayan cin'lerin, şeytanların etkisi altındadırlar. Sadece Manastırın günlük ihtiyaçlarını gören bir rahibe (**Marguerite**) şeytanın eline düşmemiştir.

Manastırın papazı **Garniec**, şeytanla işbirliği yaptığı için yakılmıştır. Rahibelerin, özellikle Başrahibe «**Meleklerin Anası Joanna**»nın vücuduna girmiş bulunan şeytani çıkarmak amacıyla gönderilen dört rahip, sonunda bu işi başaramadıklarını itiraf ederler. Bunun

üzerine Kilise oraya rahip **Joseph Sury'n** gönderir.

Peder Joseph, manastırın yeni papazı'na bu jötü olaylar karşısında duyduğu kuşkuları anlatır. Sonra **Joanna** ile buluşur. **Joanna'nın** duygularının yüksekliği karşısında hayran kalır. Ama bir süre için sakin duran şeytan yeniden harekete gelir. Ve **Peder Joseph'in** bütün dualarına rağmen **Joanna'ya** egemen olur. Şeytani kovmakla görevli dört rahip, bir tören düzenliyerek bu işi başarmak isterler. Ama herkesin gözü önünde yapılan bu türden bir ayının, **Joanna'yı** küçük düşürdüğünü düşünen **Joseph**, bu işi yalnız başarmak ister.

Joanna ile **Rahip Sury'n**in gırtlıkları bu güç çile ve dua saatleri sırasında **Rahip, Joanna'ya** karşı içinde başka türden duyguların uyanıldığını görerek şaşırır. Şaşkınlığını Manastırın rahibine açar. Şöyle der **Rahip** «Siz mi **Peder Joseph**, bana şeytanların özelliklerini soruyorsunuz? Eğer şeytan değilse bu, mutlaka meleklerin yokluğudur. Melek, **Joanna'nın** vücudunu terketmiştir. Yalnız bırakmıştır onu. Geride kalan belki de sadece insan doğasının kendisidir.»

Bu arada **Marguerite**, bir soylu'nun verdiği evlenme sözüne kanarak onunla gıtmıştır. Bununla ilgili bir gecenin sonunda **Peder Joseph**, ağır bir günah işleyerek **Joanna'nın** vücudundaki şeytanı kendi üstüne çekmek ve onu kurtarmak kararına varır. Handa konaklayan iki masumu öldürür bu amaçla.

Ertesi gün, kendini aldatılmış ve terkedilmiş bulan **Marguerite**, **Peder Joseph'e** açar içini. **Joseph** ise, **Marguerite'e**, **Joanna'nın** yanına gıtmesini ve **Joanna'ya** olan sevgisinden ötürü gıfte cinayeti işlediğini söylemesini ister.

EROICA

EROICA, Yönetmen / Andrzej Munk. Senaryo / Jerzy Stefan Stawinski. Görüntü Yönetmeni / Jerzy Wojcik. Müzik / Jan Krenz. Dekorlar / Jan Grandys. Oynayanlar / 1. Scherzo alla polacca: Barbara Polomska, W. Dzielwonski, I. Machowski, Leon Niemczyk. II. Ostinato lugubre: W. Rudzki, J. Nowak, R. Klosowski, W. Siemon. J. Kostecki. Yapım / Ensemble KADR. Yapım yeri ve yılı / Polonya 1957. Uzunluğu / 85 dakika.

Yılların hayalini
hakikat yapan

ANADOL

**Anadol'un satış teşkilâtı
şimdi bütün yurda
yayılmıştır.**

Erolka'nın senaryosu iki bölümden meydana gelmektedir:

1. - Scherzo Alla Pollaca

Dzidzius. Varşova ayaklanması sırasında İsyanlıların safında yer almıştır. Ancak işlerin kötüye gittiğini görünce Zalesle'deki evine dönmeye karar verir. Evine gittiğinde karısının kendisine güzel bir Macar subayıyla aldattığını görür. Macar Subayı **Dzidzius'a** bir teklifte bulunur: Eğer Ruslar Macarları mütefak olarak kabul ederlerse, iki bölük asker ve toplarla Varşova'daki İsyanlılara yardımcı gidecektir. **Dzidzius** bu teklifi Varşova'dakilere bildirmek üzere gider. Ama bir süre sonra Zalesle'ye olumsuz bir cevapla döner. Ayaklanmanın şeffaflık teklifi kabul etmemiştir. Bütün gayretlerinin boşa gittiğini gören **Dzidzius**, Zalesle'de, ikiyüzlü ve aldatıcı karısının yanında kalmaktansa, ölümü göze alarak yeniden Varşova'ya, İsyanlıların yanına döner.

2. - Ostinato Lugubre

Bir esir kampına getirilen Polonyalı askerler, aralarından birinin kaçımsı olduğunu farkederler. Olaganüstü niteliklere sahip bir subayıdır bu: **Zawitowski**. Ancak bir başka subay **Kurzawa**, bir süre sonra işin aslını farkeder. **Zawitowski**, aslında kaçmamıştır. Ama saklanmakta ve bir başka tutuklu ona gerekli yiyecekleri gizlice vermektedir. Bir süre sonra bu üç tutuklu arasında yani **Zawitowski**, **Kurzawa** ve gizlice yiyecek götüren **Turek** arasında özel bir dünya kurulur. Bir süre sonra, **Zawitowski'nin** dostlarından **Jak**, arkadaşlarının alayları sonucunda intihara zorlanır ve öldürür kendini. Sonunda **Zawitowski** de intihar eder. Ve, bir zamanlar kamp kumandanının portresini yaptığı için onun güvenli kazanmış bulunan **Turek**, komutandan, arkadaş **Zawitowski'nin** cesedinin kimseye haber verilmeksizin gömülmesine dair söz alır.

TOPAZ

TOPAZ. Yönetmen / Alfred Hitchcock. Senaryo / Leon Uris'in romanından Samuel Taylor. Görüntü yönetmeni / Jack Hilliard (Technicolor). Müzik / Maurice Jarré. Kurgu / William H. Ziegler. Dekorlar / John Austin. Kostümler / Edith Head. Yönetmen yardımcısı / Douglas Green ve James Westman. Oynayanlar / Frédéric Stafford

(André Devereaux), Dany Robin (Nicole Devereaux), John Vernon (Rico Parra), Karin Dor (Juanita de Cordoba), Michel Piccoli (Jacques Granville), Philippe Noiret (Henri Jarré), Roscoe Lee Browne (Philippe Dubois), John Forsythe (Michael Nordstrom), Claude Jade (Michèle Picard), Michel Subor (François Picard). Yapım / Universal - International. Yapımcı / Alfred Hitchcock. Yapım yeri ve yılı / ABD 1969. Uzunluğu / 125 dakika.

«Filmin malzemesi, Fransız Haber Alman servisinin eski yöneticilerinden birinin açıklamalarının hayali unsurlarla kaynaştırılmasından ortaya çıkmış. Hitchcock, filmi bitirmekte sıkıntı çekmiş; üç ayrı son tasarlamış, ama ticari kopya için seçilen son, herhangi biri tarafından düşünülmüş kadar etkisiz. Film belki de raslantıların kurbanı olmuş. Örneğin Hitchcock alışılmış görüntü yönetmeniyle çalışmamış. Oyuncular iyi değil ve film boyunca gerçek hayalle pek kolay yarışmıyor. Sonuç olarak film başdöndürücü bir çereze dönmüş. İpli ucu da yolda bir yerde kaybolmuşa benziyor.»

John Gillett

Gillett'in bu görüşlerine karşılık pek çok eleştirmen ise Hitchcock'un «Topaz» ını ilginç hatta önemli bulmuş, filmin aldığı kritikler ortalaması olarak «tutarlı» düzeyinde kalmıştır. «Topaz» Hitchcock'un sinema serüveninin 51. yapıtıdır.

PARADIDEKİ ÇOCUKLAR

LES ENFANTS DU PARADIS (1. Bölüm: Le Boulevard du Crime-Suç Bulvarı; 2. Bölüm: L'Homme Blanc-Beyaz Adam). Yönetmen / Marcel Carné. Senaryo / Jacques Prévert ve Marcel Carné. Görüntü yönetmeni / Roger Hubert. Müzik / Maurice Thirlet ve Joseph Kosma, Kurgu / Henri Rust. Dekorlar Léon Barsacq, Raymond Gabutti ve Alexandre Trauner. Kostümler / Antoine Mayo. Yönetmen yardımcısı / Pierre Blondy ve Bruno Tlreux. Oynatanlar / Arletty (Garançe), Jean-Louis Barrault (Baptiste Debureau), Pierre Brasseur (Frédéric Lemaître), Marcel Herrand (Lacenaire), Maria Casarès (Nathalie), Pierre Renolr (Jericho), Etienne Decroux (Anselme Debureau), Louis Salou (Kont Monray), Léon Larive, Jane Marken, Albert

Rémy, Fabien Loris, Marcel Pérès, Paul Frankeur, Gaston Modot, Jacques Gastelot, Robert Dhéry. Yapım / Pathé - Cinéma. Yapım yeri ve yılı / Fransa 1943 - 45. Uzunluğu / 195 dakika.

Filim iki bölümden meydana gelmektedir. «Boulevard du Crime» adını taşıyan birinci bölümde oyuncu Lacenaire'in sevgilisi olan Garance ile pantomimci Debureau arasında bir ilişki doğar. Ancak Garance, bu utangaç mîmrciyi terkeder, Frederick'e gider. Pantomim grubu büyük başarı kazanır. «Beyaz Adam» adını taşıyan ikinci bölüm başladığında yedi yıl geçmiştir. Büyük ün kazanmış bulunan Debureau, Nathalie ile evlenmiştir. Ama karısını çok sevmemektedir. Garance ise zengin bir kontla ilişki kurmuştur. Frederick onu kıskanır, oynadığı Othello rolü ile durumu ortaya koyar. Garance'ın ilk sevgilisi Lacenaire, Kont'u öldürür. Bu arada Debureau ile Garance yeniden aşkı ve mutluluğu tadarlar. Ama Garance, bu mutluluğun kendisi için olmadığına inanmaktadır. Karnaval gecesi kalabalık arasında kaybolur, Debureau onu boşuna arar.

Sadoul'un deyiimiyle «filim hem Prévert'in hem de Carné'nin başeseridir. Dram'ın merkezinde Lacenaire'in temsili ettiği alinyazısı'nın durmadan ayırdığı Debureau ile Garance'ın büyük aşkları yer almaktadır. Aşk'ın talihsizlikleri, romantik dönem Paris'inin mîto-
lojik dekoru önünde birbirini kovalar. Hugo'nun, Eugène Sue'nün, Balzac'ın, yani «Sefiller»in, «Paris Esrarı»nın. «Splendeur et Misère des Courtisanes»in dekoru. Ve büyük estetik temalar: Hayatla oyun, gerçek kişilerle oyun kişileri, trajedi ve pantomim, sahne ve perde, sesli ile sessiz, oyuncular ve insanlar, kısaca sanat ve hayat arasındaki bağlar...»

POTEMKIN ZIRHLISI

BRONENOSSETZ POTIOMKIN. Yönetmen / Sergey M. Ayzenştayn. Konu / Nina Agadjanova-Choutko (S. M. Ayzenştayn'ın işbirliğiyle). Senaryo, dekor, kurgu / S. M. Ayzenştayn. Görüntü Yönetmeni / Edouard Tisse. Yönetmen Yardımcıları / Aleksandrov, Maksim Straus, M. Gomorov, A. Levşin ve A. Antonov. Ara yazılar / Nikola Asseyev. Oynayanlar / A. Antonov (Vakullinçuk), V. Barski

(Kumandan), Gregori Aleksandrov (süvari) Yapım / Goskino birinci fabrika. Yapım yeri ve yılı S.S.C.B. 1925.

«Dünyanın en iyi filmi»

Bu başlık altında «Potemkin Zirhlisi» Paris'te aylarca afişte kaldı. Amerika'da Sinema Akademisi onu 1926'nın en iyi filmi olarak nitelendi ve aynı yıl «Potemkin Zirhlisi» Paris Sanat Sergisi'nde altın madalyayı kazandı. Bütün zamanların en iyi filmi ünvanı «Potemkin Zirhlisi» tarafından iki kez elde edildi: 1954'te Brüksel Sinematek'in düzenlediği referandum'da, sonra 1958 Brüksel Evrensel Sergisi çerçevesi içinde «bütün zamanların en iyi filmleri» yarışması sırasında. «Film Dally»nin başyazısında Maurice Kenn: «Potemkin'in yönetmeni 27 yaşında bir genç adam. Adı Sergey Ayzenştayn. Akılda tutulması gereken bir isim.. Doğuştan sanatçı olan bu Rus, nasıl film yapılması gerektiğini biliyor.»

Mimar oğlu, Sivil Mühendislik Enstitüsü ve E.M.C. Akademisi doğu dilleri bölümü öğrencisi olarak, bir asker kaputu ve bir bilgi birikimi ile Ayzenştayn sanata girer.

Ayzenştayn'ın her eseri - inceleme, film, resim ya da konferans - yaratıcısının yaşam'a ve onun temel yasalarına girmek için harcadığı çabaların bir kanıtıdır. Ayzenştayn, «küçük» ve «özel» olanın aracılığıyla, sinemanın hizmet etmek zorunda olduğu «büyük» ve «genel»i göstermek ister: insanın duyguları, zekası, ahlakı.

«Grev», «Potemkin Zirhlisi», «Ekim», «Eski ve Yeni», «Aleksandr Nevski», «Korkunç Ivan», insanı ülküleri için; yaşantılarını değiştirmek için çarpışırken gösterdikleri i;in, dünya sinemasının klâsikleri haline geldiler.

Sergey Ayzenştayn, onları sinemanın gerektirdiği, özel ve piltorek stil yarınarı kullanmak için, gerçek bir uzman araştırması gibi, çeşitli sanatların anlatı olanaklarının, çok ayrıntılı çözümlenmesini yapardı.

Filmlerinde, görüntü kompozisyonunun, çekim olanaklarının, oyunun, çarpıcı kurgunun oluşturdukları tartışma, olayların genel anlamlarını, yaratıcısının iyi çalışılmış mantığını açığa çıkarmaya yardım eden yeni bir sinema dili yarattı.

Halkın çocuğu idi. Daha sinemaya girme-

den, sanatçı yeteneği, ilk yaratış coşkunluğu ve deney adamının ağır başlılığı onda birleşmişti.

«**Potemkin Zırhlısı**» yeni bir sanatın büyüklüğünü ve gerçek kudretini ortaya koydu. Daha ilk görüntüden kayaya çarparak kırılan dalga ile, film seyirciyi kapar, götürür. Sağır hoşnutsuzluk, ağır dalgalar gibi - çürümüş et, kurtlu çorbayı yemek istemeyen denizcileri kurşuna dizme emri - yükselir. Ve kayalara atılmadan önce, bütün gücünü toplayan dalga gibi, kurşuna dizilecek isyancıları örtmekte olan örtü, hafifçe dalgalandır. Birden büyük bir dalga. «**Kardeşler...**» çağırısı, ateş emrini beklerken, biraz sonra ölecek olanların yerinde bulunabileceklerini daha önce hiç düşünmemiş olanlara yöneltiyordu. Gemi doktorunun gözlüğü, küpeştenin üzerinde sallanıyor, bir subayın ayakları bir piyanonun klavyesi üzerinde... Hayranlık uyandıran bir ayrıntı dizisi. Ve gergin kurgu. Zırhlıdaki kısa kavga bölümü, dalgaları kayalara çarptıran fırtınaya benziyor.

Ve yeniden ağır sessizlik... Gemiler siste çevrelenmiş. Kent sakinleri öldürülen **Vakullıçuk**'un cesedi çevresinde toplanmak için rıhtıma geliyorlar. Kalabalık büyüyor, ilk yelkenliler «**Potemkin**»e doğru kayıyorlar bile. Bu, insan sevecenliğinin, kardeşliğin ışınıdır.

Ancak, bu güneş ışınları, sert gölgelerle örtünüyor. Askerler, Odesa'nın geniş merdivenleri üzerinde sessizce toplanmış olan halka ateş ederler. Bu sahne çarpıcı, unutulmaz'dır. Gittikçe hızlanan tartıma bütün sinema kişilerinin, bilimsel araştırmalarına konu olmuştur.

Sonra, merdivenlerden inen halkın genel çekimleri ile karşıt olarak ateş etmekte olan askerlerin düzenli ve tekdüze devinimi gelir. Merdivenlerden inmekte olan ana, kollarında öldürülen çocuğu, ikinci derecede önemli gözüken, derin bir insancıl anlam taşıyan çekimlerdir. Gittikçe hızlanarak merdivenlerden aşağı yuvarlanmakta olan çocuk arabasının neredeyse simgesel bir tablo çizen yakın çekim-çekim kurgusu. Bütün bu bölümler psikolojik gücü o denli kuvvetli bir trajik olay çizerler ki Ayzenştayn kurşunlanmanın gerçek bölümünü bir çağırışımla sonuçlandı-

rır: kükreyen taştan aslan.

Ve yeniden sessizlik. Filo zırhlıya yönelirken, bu dev düzenlemenin her sinirli sonuna kadar geriliyor. Zırhlının makineleri döner. çelik yüreği çarpar, başkaldıran bir geminin başkaldıran yüreği... Ve filo ateş etmeden «**Potemkin**»in geçmesine izin verirken, denizcilerin görkemli «**Kardeşler...**» haykırışı yükselirken, Ayzenştayn, seyircilere doğru gelen geminin pruvasının çok yakın çekimini gösterir.

İşte, «bütün zamanların en iyi filminin» sonu. Onu bu şekilde nitelendirenlerin ilki **Charlie Chaplin**'di.

Fransızlar şöyle yazıyorlardı. «Bu dünyada barışın yanında olanlar kardeşliğin yemini olan bu filmin önünde eğilmelidirler... Gerçekçi sanatın en büyük başarılarından biridir... Bütün dünyadaki filmlerin en güzeli, en gerçeği ve en insancıldır...»

Alman basını: «Bu film bir dahi tarafından yaratıldı, herşey o denli incelik ve sevecenlikle yapılmış ki, seyircinin yüreğini durduran anlar oluyor... **Ayzenştayn** insanların gördüğü en büyük filmi yaptı» diye yazıyordu... 1950'de seslendirilmiş kopyası piyasaya çıkarılan film yine aynı ilgi ile karşılandı. Bunun üzerine 1955'te Dally Worker Amerika'da şunları yazdı: «**Ayzenştayn**'in filminin dünya edebiyatı ve sinemasına yaptığı etkiyi bir daha anıdık.. Hollywood sinemacılarının **Ayzenştayn**'in bu filmine neler borçlu olduklarını belirtmek güç olur.» «**Potemkin Zırhlısı**nın bütün dünyada uyandırdığı yankılar bunlar... Kırk yıl önce yaratılmış ve her zaman dünya sinemasının altın stoku olarak kalacak olan filmin yankıları..»

Ayrıca bkz. / Rus sinemasına kısa bir bakış / Rekin Teksoy / Yeni Sinema 2 / sayfa 16; Ayzenştayn / Sorbonne Söylevi / Y. S. 2 / sayfa 20 ve Potemkin Zırhlısının bireşiminde patetik ve organik birim / S. M. Ayzenştayn / Y. S. 10-11 / sayfa 64.

SICILYALILAR ÇETESİ

LE CLAN DES SICILIENS. Yönetmen / Henri Verneuil. Senaryo / Auguste Le Breton'un romanından Henri Verneuil, José Giovanni ve Pierre Pelegri. Görüntü yönetmeni / Henri Decae. Oynayanlar / Jean Gabin (Vittorio Manalese), Alain Delon (Roger Sartet), Lino

Ventura (Komiser Le Goff), Irina Demick (Jeanne Manalese), Amedeo Nazzari (Tony Nicosia), Alise Cegani (Maria Manalese), Karen Blanguernon (Theresa), Yves Lefebvre (Aldo Manalese), Philippe Baronnet (Louis), Marc Porel (Sergio Manalese). Yapım/Fox Europa, Les Films du Siècle. Yapım ve yılı / Fransa 1969.

1955'te «Des Gens sans Importance», 1960'ta Le President», 1962'de «Un Signe en hiver», 1963'te «Vurgun-Mélodie en sous-sol» filimlerinde yönetmen olarak Jean Gabin'le çalışan Henri Verneuil, 1969'da Alain Delon ve Lino Ventura'nın da eşliğiyle yeni bir Gabin filmine imzasını atmış oluyor. «Sicilyalılar Çetesi» tipik bir gangster filmi. Özellikle oyuncularının başarısıyla dikkati çekmiş ve Verneuil'in titiz sayılabilecek mizansenleriyle de Fransa'da geçen yılın en çok iş yapan filmleri arasına girmiştir. Buna karşılık filmin gangsterlerin dünyasına öyküsünün sınırları içinde kalmakla birlikte gerçekçi bir kesitle girdiğini söylemek mümkündür. Auguste Le Breton'un romanının, senaryoya ilginç «suspense» özellikleri kattığı da belirtilebilir.

JOHN WHITNEY JR. TOPLU GÖSTERİSİ

Sinemacı bir aileden, Whitney'lerden John Whitney Jr. Amerika'da «elektronik dalda bir dâhi» olarak tanınmaktadır. Babasının izinden yürüyen John Whitney Jr., onun tekniğini daha da geliştirmiş ve kompüter filmi dalında ün yapmıştır. 11 yaşında iken, babasının kompüter kamerasına bakarak kendi kamerasını yapmış, 17 yaşında ise 2000 metreye yakın kompüter filmi çekmiş bulunuyordu. Halen 25 yaşında olan John Whitney Jr.'un filimleri Montreal'da EXPO 67 Fuarında ve New York'ta Modern Sanatlar Müzesi'nde gösterilmiştir. (Kompüter tekniği hakkında bilgi «Fillm 71» in 15. sayısında Stan VanDerBeek bölümünde verilmiştir.)

John Whitney Jr.'un sunacağı filimler ve slaytlar, babası John Whitney, kendisi ve öbür iki sinemacı kardeşi tarafından hazırlanmıştır.

Birinci bölüm :

Birinci Egzersiz (First Exercise); Dördüncü Egzersiz (Fourth Exercise); Gecenin Yarısında Kereviz Sopaları (Celery Stalks at Midnight); Yantra (Yantra).

İkinci Bölüm :

Katalog (Catalogue); Lapis (Lapis); Kendi Sonu (Terminal Self); 3 Perdeli Film (Three Screen Film).

Ara

Üçüncü bölüm:

Kompüter Resimler (Sinary Bit Patterns); Değişmeler (Permutations); 1-2-3 (1-2-3); Matrix (Matrix); Hareketli Grafik Sanatından Deneyler (Experiments in Motion Graphics).

PAUL NEWMAN TOPLU GÖSTERİSİ

SOLAK SİLAHŞÖR

THE LEFT-HANDED GUN. Yönetmen / Arthur Penn. Senaryo / Gore Vidal'in oyunundan Leslie Stevens. Görüntü yönetmeni / J. Peve-rell Marley. Müzik / Alexander Courage. Kurgu / Folmar Blangsted. Sanat yönetmeni / Art Loel. Yönetmen yardımcısı / Russ Saunders. Oynayanlar / Paul Newman (William Bonney), Lita Milan Celsa, John Dehner (Pat Garrett), Hurd Hatfield (Moultrie), James Congdon (Charlie Boudre), James Best (Tom Folliard), Colin Kelth-Johnson (Tunstall), John Dierkes (McSween). Yapım / Harroll Production. Yapımcı / Fred Coe. Yapım Yeri ve yılı / ABD 1957. Uzunluğu 87 dakika. Türkçe altyazılı.

ÇİLGİNLARIN GÜNAHI

HUD. Yönetmen / Martin Ritt. Senaryo / Larry McMurtly'nin romanından Irving Ravetch ve Harriet Frank Jr. Görüntü yönetmeni / James Wong Howe. Müzik / Elmer Bernstein. Kurgu / Frank Bracht. Sanat yönetmenleri / Hal Pereira ve Tambl Larsen. Oynayanlar / Paul Newman (Hud Bannon), Brandon De Wilde (Lon Bannon), Melvyn Douglas (Homer Bannon), Patricia Neal (Alma), John Ashley (Hermey), Whit Bissell (Burris), Crahan Denton (Jesse), Val Avery (Jose), Yvette Vickers (Lily). Yapım / Paramount. Yapımcılar / Martin Ritt ve Irving Ravetch. Yapım yeri ve yılı / ABD 1963. Uzunluğu / 111 dakika. Türkçe altyazılı.

ASİ KABADAYI

HOMBRE. Yönetmen / Martin Ritt. Senaryo / Elmore Leonard'ın romanından Irving Ravetch ve Harriet Frank Jr. Görüntü yönetmeni / James Wong Howe (Panavision-De Luxe).

Müzik / David Rose. Kurgu / Frank Bracht. Sanat yönetmenleri / Jack Martin Smith ve Robert E. Smith. Yönetmen yardımcısı / William McGarry. Oynayanlar / Paul Newman (John Russell), Fredric March (Dr. Alexander Favor), Richard Boone (Cicero Grimes), Diane Cilento (Jessie Brown), Marilyn Balsam (Henry Mendez), Barbara Rush (Audra Favor), Cameron Mitchell (Frank Braden), Peter Lazer (Billy Lee Blake), Margaret Blye (Doris Lee Blake), Skip Ward (Steve Early), Frank Silvera (Meksikalı haydut). Yapım / Hombro Productions. Yapımcılar / Martin Ritt ve Irving Ravetch. Yapım yeri ve yılı / ABD 1967. Uzunluğu 111 dakika. Türkçe.

PARMAKLILAR ARDINDA

COOL HAND LUKE. Yönetmen / Stuart Rosenberg. Senaryo / Donn Pearce'in romanından Donn Pearce ve Frank R. Pierson. Görüntü yönetmeni / Conrad Hall (Panavision-Technicolor), Müzik / Lalo Schiffrin. Kurgu / Sam O'Steen. Sanat yönetmeni / Cary Odell. Yönetmen yardımcısı / Hank Moonjean. Oynayanlar / Paul Newman (Luke Jackson), George Kennedy (Dragline), J. D. Cannon (Society Red), Lou Antonio (Koko), Robert Drivas (Loudmouth Steve), Strother Martin (Yüzbaşı), Jo Van Fleet (Arietta), Clifton James (Carr), Morgan Woodward (Boss Godfrey), Luke Askew (Boss Paul), Marc Cavell (Rabbit), Joy Harmon (Kız), Richard Davalos (Blind Dick). Yapım / Jalem Production. Yapımcı / Gordon Carroll. Yapım yeri ve yılı / ABD 1968. Uzunluğu / 127 dakika. Türkçe altyazılı.

SONSUZ ÖLÜM

BUTCH CASSIDY AND SUNDANCE KID. Yönetmen / George Roy Hill. Senaryo / William Goldman. Görüntü yönetmeni / Conrad Hall (Panavision-De Luxe). Müzik / Burt Bacharach. Kostümler / Edith Head. Yönetmen yardımcısı / Steven Berrhardt. Oynayanlar / Paul Newman (Butch Cassidy), Robert Redford (Sundance Kid), Katharine Ross (Etta Place), Strother Martin (Percy Garris), Henry Jones (Bike Salesman), Jeff Corey (Şerif Bledsoe), George Furth (Woodcock), Cloris Leachman (Agnes). apım / Newman-Foreman production. Yapımcı / John Foreman. Yapım

yeri ve yılı / ABD 1969. Türkçe altyazılı.

Paul Newman Toplu Gösterisi adı altında sunulan beş film, bu Amerikalı oyuncunun özellikle «Western» filmlerinde ne denli başarı kazandığını, canlandırdığı «kural dışı», «isyankâr» kişilerle «western» filmlerine ne denli değişik bir görüş açısı getirdiğini ortaya koyacak. «Solak Silâhşör» de Newman bir zamanların ünlü kovboyu «Billy the Kid»'in yalnız, mutsuz, inançsız dünyasını başarıyla oynuyor. «Hud»da değişen toplumsal değerlere paralel olarak «isyankâr»lığı geçerli olan bir gencin kişiliğini yorumluyor.. «Hombre»de çevresiyle çatışan melez bir kovboy, «Cool Hand Luke»da da aynı kişilikte başkaldıran bir mahkûm olarak görüyoruz Newman'ı. «Butch Cassidy» ise hiç adam öldürmemiş iki azılı haydutun iç dünyalarını ve serüvenlerini karşımıza çıkarıyor. Newman, burada da toplam dışı, kural dışı bir kişilikle çıkıyor karşımıza. Kendi inançlarına göre yaşıyor, direniyor, ama sonunda evreniyle birlikte efsane oluyor... Newman'ın filmleri yönetmenleri açısından da ilgi çekecek nitelikte. Penn'in ilk filmi olan «Solak Silâhşör» klasik «western»e, kurallarına darbe indiren değişik, soluklu bir çalışma.. «Hud» ve «Hombre» Ritt'in gerek konuları, gerekse mizanzenleri yönünden en sağlam, en tutarlı yapıtları. Bu iki film ayrıca çok iyi bir görüntü yönetmeni olan James Wong Howe'u da seyircimizin karşısına başarılı çalışmalarıyla çıkarmış olacak.. «Western» olmayan «Cool Hand Luke» «Stuart Rosenberg» adlı yeni bir yönetmenin sapsağlam, ilginç bir çıkışını getirecek.. «Butch Cassidy» ise «Roy Hill'in yönetmenlik serüvenindeki büyük aşamayı ortaya koyacak.

HARLEM-KARA TEHLİKE

COTTON COMES TO HARLEM. Yönetmen / Ossie Davis. Senaryo / Chester Himes'in romanından Arnold Perl ve Ossie Davis. Görüntü yönetmeni / Gerald Hirschfeld (De Luxe). Müzik / Galt MacDermott. Kurgu / Robert G. Lovett ve John Carter. Oynayanlar / Godfrey Cambridge (Grave Digger Jones), Raymond St. Jacques (Coffin Ed Johnson), Calvin Lockhart (Duke O'Malley), Judy Pace (Iris), Redd Foxx (Bud Amca), Emily Yancy (Mabel), John Anderson (Bryce), J. D. Cannon (Calhoun). Yapım / Formosa-Samuel

adale
ağrılarına
karşı

OPON

OPON, baş, diş, adale, sinir, lumbago,
romatizma ağrılarını teskin eder.

Bayanların muayyen zamanlardaki sancılarında
başarı ile kullanılır.

OPON, günde 6 tablet alınabilir.

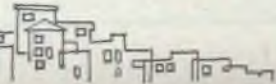

...ve nezle başlangıcında
GRİPİN bir çok
fenalıkları önler.
GRİPİN, baş, diş,
adale, sinir, lumbago
ve romatizma
ağrılarını teskin eder
GRİPİN, 4 saat ara ile
günde 3 adet
alınabilir

GRİPİN

Goldwyn Jr. Yapım yeri ve yılı / ABD 1969.
Uzunluğu / 97 dakika.

«Film üstüne söylenecek iki şey var: Birincisi siyah-beyaz ayrılığı üstüne aptal ve kendini beğenmiş liberalizm gevezeliğiyle iyice doyduktan sonra kırıp dökən, hırsızlık yapan ağgözlü **Harlem**'lileri bulmak insanı memnun ediyor. Irk çatışması yine önümüzde tabii ama, bir vaiz verme fırsatı olmaktan çok bir taşlamaya hedef, bir hayat gerçeği olarak duruyor.. İkincisi de filmin **Chester Himes**'in espri anlayışını yakalayabilmesi. İşin kötü yanı **Ossie Davis**'in anlatmayı çok iyi becerememesi. «**Cotton Comes to Harlem**», konusu büyük pörçük, dağınık; bu tür filmlerin gereği olan seyriscin ilgisini düşürmeme yeteneğinden yoksun bir yapıt.»

Tom Milne

SIRADAN FAŞİZM

OBİKNOVENNİY FAŞİZM. Mihail Romm yönetiminde bir araya getirilmiş sinematografik belgelerin filmi. Yapım yeri ve yılı / SSCB 1965.

Ünlü yönetmen ve kuramcı **Vertov**, 1923'te şunları haykırıyordu: Devrimci sinemanın gelişme yolu bulunmuştur: Bu yol, oyunların başları üstünden ve stüdyoların çatıları üstünden geçerek, hayatın içine, asil gerçekliğin içine girmektedir...»

Gerçekten, sinemanın bulunuşundan sonra, çok kısa bir süre içinde, yedinci sanatın ticari olanaklarını da anlayan yapımcular eliyle bir çeşit «film gerçekliği» uydurulmuş, ve bu yapay dünya milyonlarca seyirciyle çoğu zaman gerçeklerden ayırıp bir düş dünyasına götürerek kullanılmıştır. Oysa **Vertov**'un dediği gibi gerçek hayatın kendisi etkileyici gücünü her zaman korumuştur. Bu yüzden özellikle son yirmi yılda olayları olduğu gibi perdeye yansıtan filmlerin bir araya getirilmesiyle yapılan kurgu filmleri büyük bir önem kazanmıştır. **Frederic Rossif**'in, **Yannick Bellon**'un ve **Mihail Romm**'un filmleri bütün dünyada geniş yankılar uyandırmıştır.

Fomm'un «**Sıradan Faşizm**»i bu türün belki en başarılı üç eserinden biridir. Film meydana getiren ana olayların hepsi, bu olaylar sırasında doğrudan alınmış gerçek belge filmlerine dayanarak düzenlenmiştir. Bu belge filmleri ve aktüallte filmleri bazan bizzat Al-

man ve İtalyan arşivlerinden, bazan da öbür ülkelerin olaylar sırasında çektikleri sayısız filmin taranmasından çıkarılmıştır. **Romm** bu filmi yapmak için sadece gösterilmesi 90 saat süren belge filimleri dizisini seyretilmiş, eserini bütün bu malzemeyi ayıklayarak meydana getirmiştir.

«**Sıradan Faşizm**»in içerik yönünden önemi, bir ülkede Faşizm'in nasıl ortaya çıktığını, nasıl önceleri kendisini gizleyen ya da aldatıcı, yanlış, gözleri kapayıcı sözde ülkülerle kurtuluş vaadeden bir politik süreç olduğunu büyük bir açıklıkla gösterişindedir. İkinci dünya savaşını hazırlayan yılların bağdöndürücü çılgınlığını açıklayabilmek için bu filmin bazı sahnelerini hatırlamak yeterlidir. Ve günümüzde dünyanın hiç bir yerinde faşizm tehlikesinin bütünüyle ortadan kalkmadığı düşünülürse, filmin ayrıca uyarıcı bir değer taşıdığı da apaçık ortaya çıkar.

«**Sıradan Faşizm**»in sinema dili yönünden de önemli özellikleri olduğunu söylemeliyiz. Kurgu filmleri malzemesinin kötü kullanılışı filmleri kolayca bir yamalı bohçaya ya da bütünlükten, kişilikten yoksun bir kronoloji durumuna sokabilir. Oysa **Romm**, bu alanda büyük bir ustalık göstererek filme bir ritm, bir duyarlık ve aktüel, organik bir canlılık katmasını bilmiştir.

Mihail Romm, 1901 yılında doğdu. 1918'den 1921'e kadar Kızılordu'da savaştı. Terhis edildikten sonra Moskova Yüksek Sanat ve Teknik Enstitüsü'ne girerek mezun oldu. 1928-30 tarihleri arasında bir düzineyi bulan senaryo yazdı. 1931 yılında Yönetmen yardımcısı olarak girdiği sinema alanında kısa sürede kendini gösterdi ve üç yıl sonra ilk filmi çevirdi: «**Pişka**». Son Sovyet sessiz filmi olan «**Pişka**»dan sonra 1937'de ilk sesli filmi yaptı: «**Lenin Ekim Devriminde**». Daha sonra sonra Sinema Oyuncuları Stüdyo şefi oldu. Ve uzun bir susuştan sonra 1961'de «**Bir Yılın Dokuz Günü**»nü yaptı. 1965'te ise Marcel Martin - Schnitzer'ler çiftinin «kurgu filminin ilkelerini altüst eden eser» diye niteledikleri «**Sıradan Faşizm**»i yarattı.

İKİSİ

THE TWO. Yönetmen / Mihail Bogin. Yapım yeri ve yılı / Sovyetler Birliği 1965. Uzunluğu / 40 dakika kadar.

Sovyet Sinemasının diplomalı genç kuşağının ilginç isimlerinden **Mihail Bogin**'in orta uzunlukta ilk yönetmenlik denemesi olan «**İkinci**» genç dilsiz bir kızla bir flütçü delikanlının tanışmalarını ve aşklarını anlatan şirli, ilginç bir küçük filmidir. 1967'de çevirdiği «**Zoya**» adlı uzun filmi de Sinematek'te gösterilmiş olan **Bogin**'in bu ilk filmi, 1965 Moskova Film Festivali'nde bir özel ödül kazanmıştır.

LEV TOLSTOY

LEV TOLSTOY. Yönetmen / Alexandre Drankov. Yapım yeri ve yılı / Sovyetler Birliği 1909. Belge filmi.

«**Lev Tolstoy**» Drankov'un Tolstoy'un yaşamı ve kişiliği üzerine yaptığı bir belge filmidir. 1906'dan sonraki yıllarda Sovyet Sinemasının ortaya çıkardığı filmler genellikle Rusya hayatından görüntüler sunan birtakım belge filimleriydi. Drankov'un çalışması da bu çizgide, hala ilgi çekecek değerde bir yapittir.

KİMSE ÖLMEK İSTEMİYORDU

NIKTO NE KHOTEL UMIRAT. Yönetmen / Vitas Zolakevicius. Senaryo / V. Zolakevicius. Görüntü Yönetmeni / Yonas Grisus (Siyah-beyaz, geniş ekran). Oynayanlar / Vitas Artmane, Yevgeni Şulgete, Donatas Banyonis, Remigius Adomaitis, Bronus Babkauskas. Yapım / Litvanya Stüdyoları. Yapım yeri ve yılı / Sovyetler Birliği 1965. Uzunluğu / 2909 m. İngilizce sözli. Aldığı ödül / Donatas Banyonis, 1966'da 15. Karlovy Vary Film Festivali'nde «en iyi erkek oyuncu» ödülünü aldı. Gecenin karanlığında bir silah sesi duyulur. Bir tarımsal kuruluşun başkanı ve dört erkek çocuğun babası olan yaşlı **Lokis** kallesçe sırtından vurulmuştur. Dört oğul babalarının mezarı başında intikam almaya yemin ederler. Genç adamların aşk konusunda olduğu gibi kin konusundaki düşünceleri de birbirinden ayırır. Ne varki hepsi de tutucu, katı kılıplara bağlı ve vatansaver insanlardır.. Savaş sonrasının henüz ikinci yılıdır. Litvanya'da bazı olaylar sürmektedir. Şoven milliyetçi gurupların ilk kurbanları ise çoğunlukla kolektif tarımsal kuruluşların başkanları olmaktadır. Büyük toprak sahiplerinin oğulları, polisler ve eski subaylar tarafından örgütlenen bu şoven guruplar ormanlarda saklanmakta ve yerel iktidarın temsilcilerini öldüre-

rek halkta korku ve panik yaratmak istemektedirler. Öte yandan öldürülen başkanın yerini almaya kimse yanaşmamaktadır. Köylüler korkmaktadır. Herkes öldürüleceğinden korkmaktadır. **Lokis** kardeşler, ellerinde silahlarla halkı savaşa çağırırlar. Düşman ise vahşi ve gözü dönüktür. Zafer pahaliya malolacaktır. Erke sonunda gerçek ve adalet kazanacaktır.

PAZARTESİ KADAR YAŞAYALIM

DOJIVIM DO PONEDELNIKA. Yönetmen / Stanislav Rostotsky. Senaryo / Georgi Polonski. Görüntü yönetmeni / Viyacheslav Şumskiy (Siyah-beyaz, geniş ekran). Oynayanlar / Viyacheslav Tikonov, Irina Peçernikova, Nina Menşikova, Olga Jizneva. Yapım / M. Gorki Stüdyoları. Yapım yeri ve yılı / Sovyetler Birliği 1969. Uzunluğu / 2860 m. İngilizce sözli. Aldığı ödül / 1969 Moskova Film Festivali «Büyük Ödül»ü.

Alın yazılarını okula bağlamış olanların sevinçlerinin, acılarının öyküsü.. Film, savaşı görmüş, son derece yetenekli bir öğretmen olan **İlya Semenov**'ün üç günlük yaşamını yansıtmaktadır. Yıllardır tarih okutan **İlya Semenov**'ün kendisini hayatta yalnız hissetmektedir. Sonradan İngilizce öğretmenini olan eski öğrencisi **Natasha**'ya karşı duyduğu aşkı içinde saklamakta, bunu ona açıklamaya cesaret edememektedir. Oysa **Natasha** da **İlya**'yı sevmektedir. Olaylar son derece ilginç öğrenci-öğretmen ilişkileri içinde seyreder.

ALP TÜRKÜSÜ

ALPIN BALLAD. Yönetmen / Boris Stepanov. Senaryo / Kendi romanından Vasil Bykov. Görüntü yönetmeni / Anatoli Zabolotski. Oynayanlar / Stanislav Llubşin (İvan), Llubov Rumiantseva (Glula). Yapım Studios Biélarous-film. Yapım yeri ve yılı / Sovyetler Birliği 1966.

Genç Sovyet yönetmenlerinden **Boris Stepanov**, **Vasil Bykov**'un duygusal, ruh-bilimsel ve gerçekçi nitelikteki küçük bir romanını sinemalaştırdığı «**Alp Türküsü**»nde, barbarlığa karşı insancılığı savunmaktadır. Film bir Nazi toplama kampından kaçan Rus askeri **İvan Tereşka** ile İtalyan kıızı **Glula Novelli**'nin Alp dağlarındaki üç günlük öyküsünü anlatır. Gece gündüz durup dinlenmeden yürüyen iki kaçağı izleriz. **Glula** güç ilerlemektedir. **İvan**'ın

İkazlarına aldırılmaz. Olduğu yere çöker. **Ivan** tek başına gitmeyi dener. Ama **Giulia**'yı mutlak bir ölüme terketmiş olmak duygusu, öfkesinden üstün çıkar ve genç adam geri dönerek, kızı sırtlar. Aç ve yorgun yürürler. Yürüyüş süresince, başta Nazilere karşı kından başka bir duygusu kalmamış olan **Ivan**'ın **Giulia**'ya karşı bir sevgi duyarak yeniden insancillaştığını ve bu iç değişimi sonucu bençilliğinin yavaş yavaş yenildiğini görürüz. Sonunda kapana kısırlılırlar. **Ivan** o anda sevdiği kızı kurtarmak için ölüme atılır... **Stepanov**, ruh-bilimsel bir dokusu olan öyküyü şilril bir sinema diliyle anlatmaktadır.

MUTLULUK YOLLARI

LES CHEMINS DE KATHMANDOU. Yönetmen / **André Cayatte.** Senaryo / **René Barjavel**'in romanından **André Cayatte** ve **René Barjavel.** Görüntü yönetmeni / **Andréas Winding** (East-mancolor). Müzik / **Serge Gainsbourg.** Kurgu / **Boris Lewin.** Sanat yönetmeni / **Robert Clavel.** Yönetmen yardımcısı / **Jacques Bourdon.** Oynayanlar / **Renaud Verley** (Olivier), **Jane**

Birkin (Jane), **Pascale Audret** (Yvonne), **Serge Gainsbourg** (Ted), **David O'Brien** (Jacques), **Elsa Martinelli** (Martine), **Arlene Dahl** (Laureen), **Marc Michel** (Marss), **Jean-Paul Tribout** (Patrick), **Mike Marshall.** Yapım / **Francia-London Films-Films des Deux Mondes** (Paris) - **Titanus Film** (Roma). Yapım yeri ve yılı / **Fransa-İtalya 1969.** Uzunluğu / **100 dakika.**

René Barjavel'in romanından yola çıkan **André Cayatte**, «**Mutluluk Yolları**»nda gençlik sorununa eğiliyor ama hiçbir yere varamıyor. Film boyunca **Cayatte**, bize yalnızca bir tip sergilemesi veriyor; oysa dürüst gönüllü emekçiden, namussuz heykel tüccarına kadar bütün tipler bilinen kişiler içinde çıkıyorlar karşımıza. Hippiler dahi film boyunca anlamsız laflar edip esrar çekmiş gibi ortada dolaşıyorlar. Baş kahraman **Olivier**'yi canlandıran **Renaud Verley** de hikâyenin içinde kaybolmaktan başka, böyle bir filme karıştığına pişman olmuşa benzliyor. Kısaca sinema sanatı açısından **Cayatte** bu filminde iyi bir yerde bulunmuyor.

BÜTÜN BANKA İŞLEMLERİNİZ İÇİN

TÜRKİYE İ BANKASI

hizmetinizdedir

Umum Müdürlük - Ulus Meydanı (Ankara)

- CARİ HESAPLAR ● HAVALE ● TİCARİ SENETLER
● KEFALET MEKTUPLARI ● DÖVİZ ALIM VE SATIMI ● SEYAHAT
ÇEKLERİ ● İTHALÂT AKREDİTİFLERİ ● KİRALIK KASALAR ● v. s.

DÜNYANIN HER TARAFINDA MUHABİRLERİ VARDIR

San

**grafik
sanatlar
atölyesi**

mengü ertel • erkai yavi
fransız geçidi 15-17
karaköy - istanbul
telefon :
49 11 22 - 45 44 68

TÜRK SİNEMATEK'İ KİTAP KÖŞESİ

Sinematek üyelerine yeni bir kolaylık ve hizmet amacıyla bir kitap köşesi düzenlemiştir.

SİNEMATEK KİTAP KÖŞESİNDEN ÜYELERİMİZ,

- Türk ve yabancı bütün sinema yayınlarını ve öbür yayınları % **10 İNDİRLİMLİ** olarak sağlayabilirler
- YENİ SİNEMA dergisinin gerçek bir sinema bilgisi kaynağı olan iki nefis cildini 50 şer liraya alabilirler.
- YENİ SİNEMA'nın, FILM 70 ve 71'in eski sayılarını ve İLK TÜRK SİNEMACISI FUAT UZKINAY incelemesini % **50 İNDİRLİMLİ** olarak edinebilirler.
- İSTEDİKLERİ YERLİ VEYA YABANCI HER KİTABI adını bildirerek en kısa zamanda sağlayabilirler.

TÜRK SİNEMATEK'İ KİTAP KÖŞESİ

Ön kapak / Erkal Yavl. Arka kapak Dr. Caligari'nin Odası (R. Wiene)

FİLM72 / Türk Sinematek Derneği'nin yayın organı olarak ayda bir yayınlanır / Sahibi : Türk Sinematek Derneği adına Onat Kutlar / Yazı İşleri sorumlusu : Ömer Pekmez / Bu sayıyı hazırlayan : Neziğ Coş / Dergide yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir, dergiyl bağlamaz / Yönetim Yeri : Türk Sinematek Derneği, Sıraselviler Caddesi, No. 65. Beyoğlu, İstanbul / Tel : 49 87 43 / P. K. 307 Beyoğlu / Dizgi ve Baskı: Fono Matbaası / Baskı tarihi : Şubat 1972

SAYI 18

3 LIRA

sinematek.tv

Filim

72

